Signature and Name of Invigilator

1. (Signature) _____

   (Name) _____

2. (Signature) _____

   (Name) _____

Roll No. | | | | | | | | |

(In figures as per admission card)

Roll No. _____

(In words)

Test Booklet No.

D – 2507

PAPER – III

SANSKRIT

Time : 2½ hours] **[Maximum Marks : 200**

Number of Pages in this Booklet : **40** Number of Questions in this Booklet : **26**

Instructions for the Candidates

1. Write your roll number in the space provided on the top of this page.
2. Answers to short answer/essay type questions are to be given in the space provided below each question or after the questions in the Test Booklet itself.

   No Additional Sheets are to be used.
3. At the commencement of examination, the question booklet will be given to you. In the first 5 minutes, you are requested to open the booklet and compulsorily examine it as below :
   (i) To have access to the Test Booklet, tear off the paper seal on the edge of this cover page. Do not accept a booklet without sticker-seal and do not accept an open booklet.
   (ii) **Tally the number of pages and number of questions in the booklet with the information printed on the cover page. Faulty booklets due to pages/questions missing or duplicate or not in serial order or any other discrepancy should be got replaced immediately by a correct booklet from the invigilator within the period of 5 minutes. Afterwards, neither the question booklet will be replaced nor any extra time will be given.**
4. Read instructions given inside carefully.
5. One page is attached for Rough Work at the end of the booklet before the Evaluation Sheet.
6. If you write your name or put any mark on any part of the Answer Sheet, except for the space allotted for the relevant entries, which may disclose your identity, you will render yourself liable to disqualification.
7. You have to return the Test booklet to the invigilators at the end of the examination compulsorily and must not carry it with you outside the Examination Hall.
8. **Use only Blue/Black Ball point pen.**
9. **Use of any calculator or log table etc. is prohibited.**
10. **There is NO negative marking.**

परीक्षार्थियों के लिए निर्देश

1. पहले पृष्ठ के ऊपर नियत स्थान पर अपना रोल नम्बर लिखिए।
2. लघु प्रश्न तथा निबंध प्रकार के प्रश्नों के उत्तर, प्रत्येक प्रश्न के नीचे या प्रश्नों के बाद में दिये हुये रिक्त स्थान पर ही लिखिये।

   इसके लिए कोई अतिरिक्त कागज का उपयोग नहीं करना है।
3. परीक्षा प्रारम्भ होने पर, प्रश्न-पुस्तिका आपको दे दी जायेगी। पहले पाँच मिनट आपको प्रश्न-पुस्तिका खोलने तथा उसकी निम्नलिखित जाँच के लिए दिये जायेंगे जिसकी जाँच आपको अवश्य करनी है :
   (i) प्रश्न-पुस्तिका खोलने के लिए उसके कवर पेज पर लगी सील को फाड़ लें। खुली हुई या बिना स्टीकर-सील की पुस्तिका स्वीकार न करें।
   (ii) **कवर पृष्ठ पर छपे निर्देशानुसार प्रश्न-पुस्तिका के पृष्ठ तथा प्रश्नों की संख्या को अच्छी तरह चैक कर लें कि ये पूरे हैं। दोषपूर्ण पुस्तिका जिनमें पृष्ठ / प्रश्न कम हों या दुबारा आ गये हों या सीरियल में न हों अर्थात किसी भी प्रकार की त्रुटिपूर्ण पुस्तिका स्वीकार न करें तथा उसी समय उसे लौटाकर उसके स्थान पर दूसरी सही प्रश्न-पुस्तिका ले ले। इसके लिए आपको पाँच मिनट दिये जायेंगे। उसके बाद न तो आपकी प्रश्न-पुस्तिका वापस ली जायेगी और न ही आपको अतिरिक्त समय दिया जायेगा।**
4. अन्दर दिये गये निर्देशों को ध्यानपूर्वक पढ़ें।
5. उत्तर-पुस्तिका के अन्त में कच्चा काम (Rough Work) करने के लिए मूल्यांकन शीट से पहले एक पृष्ठ दिया हुआ है।
6. यदि आप उत्तर-पुस्तिका पर अपना नाम या ऐसा कोई भी निशान जिससे आपकी पहचान हो सके, किसी भी भाग पर दर्शाते या अंकित करते हैं तो परीक्षा के लिये अयोग्य घोषित कर दिये जायेंगे।
7. आपको परीक्षा समाप्त होने पर उत्तर-पुस्तिका निरीक्षक महोदय को लौटाना आवश्यक है और इसे परीक्षा समाप्ति के बाद अपने साथ परीक्षा भवन से बाहर न लेकर जायें।
8. **केवल नीले / काले बाल प्वाईंट पैन का ही इस्तेमाल करें।**
9. **किसी भी प्रकार का संगणक (कैलकुलेटर) या लाग टेबल आदि का प्रयोग वर्जित है।**
10. **गलत उत्तर के लिए अंक नहीं काटे जायेंगे।**

SANSKRIT

संस्कृतम्

PAPER – III

प्रश्नपत्रम् - III

NOTE: **This paper is of two hundred (200) marks containing four (4) sections. Candidates are required to attempt the questions contained in these sections according to the detailed instructions given therein. All questions should be attempted in Sanskrit language.**

सूचना :- अस्य प्रश्नपत्रस्य द्विशतम् (200) अङ्काः सन्ति। प्रश्नपत्रमिदं चतुर्षु खण्डेषु विभक्तमस्ति। सर्वेषां प्रश्नानामुत्तरं संस्कृतभाषायामेव देयम्। अभ्यर्थिभिः पृथङ्निर्दिष्टविशेषसूचनानुसारं खण्डान्तर्गतप्रश्नाः समाधेयाः।

खण्डः – I

सूचनाः - **अस्मिन् खण्डे निम्नलिखितं गद्यभागम् आश्रित्य पञ्च (5) प्रश्नाः सन्ति। एकैकस्य प्रश्नस्य प्रायशः त्रिंशत् (30) शब्दात्मकम् उत्तरं देयम्। एकैकस्य प्रश्नस्य कृते पञ्च अङ्काः सन्ति।** **(5X5 =25 अङ्काः)**

अस्त्यरण्ये कश्चिच्छृगालः स्वेच्छया नगरोपान्ते भ्राम्यन्नीलीभाण्डे पतितः। पश्चात्तत उत्थातुमसमर्थः प्रातरात्मानं मृतवत्संदर्श्य स्थितः। अथ नीलीभाण्डस्वामिना मृत इति ज्ञात्वा तस्मात्समुत्थाप्य दूरे नीत्वापसारित – स्तस्मात्पलायितः। ततोऽसौ वनं गत्वा स्वकीयमात्मानं नीलवर्णमवलोक्याचिन्तयत् – 'अहमिदानीमुत्तमवर्णः। तदाहं स्वकीयोत्कर्षं किं न साधयामि।' इत्यालोच्य शृगालानाहूय तेनोक्तम् – 'अहं भगवत्या वनदेवतया स्वहस्तेनारण्यराज्ये सर्वौषधिरसेनाभिषिक्तः। तदाद्यारभ्यारण्येऽस्मदाज्ञया व्यवहारः कार्यः।' शृगालाश्च तं विशिष्ट वर्णमवलोक्य साष्टाङ्गपातं प्रणम्योचुः – यथाज्ञापयति देवः।' इत्यनेनैव क्रमेण सर्वेष्वरण्यवासिष्वाधिपत्यं तस्य बभूव। ततस्तेन स्वज्ञातिभिरावृतेनाधिक्यं साधितम्। ततस्तेन व्याघ्रसिंहादीनुत्तमपरिजनान्प्राप्य सदसि शृगालानवलोक्य लज्जमानेनावज्ञया स्वज्ञातयः सर्वे दूरीकृताः। ततो विषण्णाञ्शृगालानवलोक्य केनचिद् वृद्धशृगालेनैतत्प्रतिज्ञातम् – 'मा विषीदत। यदनेनानभिज्ञेन नीतिविदो मर्मज्ञा वयं स्वसमीपात्परिभूतास्तद्यथायं नश्यति तथा विधेयम्। यतोऽमी व्याघ्रादयो वर्णमात्रविप्रलब्धाः शृगालमज्ञात्वा राजानमिमं मन्यन्ते। तद्यथायं परिचितो भवति तथा कुरुत। तत्र चैवमनुष्ठेयम्। यतः सर्वे संध्यासमये संनिधाने महारावमेकदैव करिव्यथ। ततस्तं शब्दमाकर्ण्य जातिस्वाभावात्तेनापि शब्दः कर्तव्यः।' ततस्तथानुष्ठिते सति सद्वृत्तम्। यतः –

यः स्वभावो हि यस्यास्ति स नित्यं दुरतिक्रमः
श्वा यदि क्रियते राजा तत्किं नाश्नात्युपानहम्।।

1. शृगालः कुत्र कथञ्च पतितः? सः किमर्थं मृतवत् स्थितः?

2. स्वकीयं नीलवर्णमवलोक्य तेन किं चिन्तितम्? अन्येभ्यश्च शृगालेभ्य: तेन किं कथितम्?

3. शृगालेन स्वज्ञातय: किमर्थं दूरीकृता: ?

4. वृद्धशृगालेन क उपायः प्रदर्शितः ?

5. अन्तिमश्लोकस्य किं नाम तात्पर्यम् ?

खण्डः – II

सूचना :- अस्मिन् खण्डे पञ्चाङ्कपरिमिताः पञ्चदशप्रश्नाः सन्ति। एकैकस्य प्रश्नस्य प्रायशः त्रिंशत् (30) शब्दात्मकम् उत्तरं देयम्।

(5X15 = 75 अङ्काः)

6. अतिसंक्षेपेण दर्शयागस्य परिचयो दीयताम्।

7. यमनचिकेतसोः संवादे कीदृशं तत्वज्ञानं प्रतिपादितं भवतीति सम्बद्धोपनिषदमाघृत्य प्रतिपाद्यताम्।

8. याज्ञवल्क्यजनकयोः संवादाधारेण दार्शनिकं तत्त्वं समालोच्यताम्।

9. निरुक्ताध्ययनस्य प्रयोजनान्युल्लिख्यन्ताम्।

10. व्याकरणशब्दस्यार्थो विविच्यताम्।

11. ससूत्रं व्युत्पत्तिं लिखत – युवतिः, भवसि।

12. 'तत्त्वमसि' इति वाक्यस्याखण्डार्थबोधकत्वं संसाध्यताम्।

13. विनियोगविधौ प्रयुक्तानि प्रमाणानि निरूप्यन्ताम्।

14. रामयणे वर्णितमेकं प्रमुखमाख्यानं प्रतिपादयत।

15. 'यदिहास्ति तदन्यत्र यन्नेहास्ति न कुत्रचित्' – महाभारतमुद्धिश्य समर्थयत।

16. अर्थशास्त्रानुसारमतिसंक्षेपेण चाराणां विवरणं दीयताम्।

17. किरातार्जुनीय प्रथमसर्गानुसारं दुर्योधनस्य प्रजापालनप्रकारं प्रदर्शयत।

18. ध्वन्यभाववादान् संग्रहेण लिखत।

19. भरतानुसारं नाट्यस्य प्रयोजनं व्याख्यायताम्।

20. सम्बन्धस्य लक्षणं निरूप्य समवायस्य सम्बन्धत्वं संसाध्यताम्।

खण्डः – III

सूचनाः- **अस्मिन् खण्डे एकैकस्मिन् ऐच्छिकविषये पञ्च पञ्च प्रश्नाः सन्ति। एकम् ऐच्छिकं विषयं चित्वा अभ्यार्थिना तस्य पञ्च प्रश्नाः समाधेयाः। एकैकस्य प्रश्नस्य द्वादश (12) अङ्काः सन्ति, उत्तरं तावत् प्रायशः द्विशत (200) शब्दात्मकं लेखनीयम्।**

(12x5=60अङ्काः)

ऐच्छिकः – I

21. उषसो वैशिष्ट्यानि निपुणं निरूप्यन्ताम्।

22. शिवसंकल्पसूक्तस्य ऋषिच्छन्दोदैवतानि समुल्लिख्य कीदृशी शिक्षा तत्रोपलभ्यत इति विचार्यताम्।

23. विधेर्लक्षणमुल्लिख्य तस्य प्रकाराः प्रदर्शनीयाः।

24. ऋग्वेदसम्बद्धानां ब्राह्मणानां विवरणं प्रदीयताम्।

25. को नाम मन्त्रः ? कतिविधश्च सः ? विशदं निरूप्यताम्।

ऐच्छिकः – II

21. अव्ययीभावसमासं सोदाहरणं विवेचयत।

22. समासप्रक्रियां लिखत –

नखनिर्भिन्नः, शाकपार्थिवः, अपुत्रः, पाणिपादम्।

23. आत्मनेपदविधायकानि चत्वारि सूत्राणि सोदाहरणमलोच्यन्ताम्।

24. व्याख्यां कुरुत –

चार्थे द्वन्द्वः, नदीभिश्च, उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे।

25. ध्वनेः प्रकारभेदान् सम्यगालोचयत।

ऐच्छिकः – III

21. 'योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः' इति सूत्रं व्यासभाष्यानुसारं व्याख्यायताम्।

22. अध्यासस्य शारीरकभाष्योक्तं लक्षणं तस्य भेदश्च सोदाहरणं प्रदर्श्यताम्।

23. प्राच्यनव्ययोः पक्षतालक्षणे निरूप्येताम्।

24. जैनदर्शनानुसारं तत्त्वस्वरूपं प्रदर्श्यताम्।

25. शून्यवादः समालोच्यताम्।

ऐच्छिकः – IV

21. ''शब्दार्थस्यानवच्छेदे विशेष स्मृतिहेतवः'' – सोदाहरणं विशदयत।

22. कुन्तकानुसारं कविव्यापार वक्रत्व प्रकारान् सोदाहरणं निरूपयत।

23. राजशेखरमनुसृत्य काव्यपुरुषोत्पत्तिप्रकारं वर्णयत।

24. जगन्नाथस्य काव्यलक्षणवैलक्षण्यं प्रतिपादयत।

25. रससूत्रव्याख्यानविषये जगन्नाथस्य विलक्षणत्वं विवेचयत।

ऐच्छिकः – V

21. भारते लेखनकलायाः विकासं प्रकाशयत।

22. तन्तुवायश्रेण्या मन्दसौरशिलालेखस्य महत्त्वं सविशेषं प्रतिपादयत।

23. अशोकस्य प्रमुखस्तम्भलेखानां परिचयो देयः।

24. द्वितीयपुलकेशिन ऐहोलशिलालेखस्य वैशिष्ट्यानि निरूपयत।

25. अशोककालीनायाः गुप्तकालीनायाश्च ब्राह्मीलिपेः भेदं स्पष्टयत।

खण्डः – IV

सूचनाः-- अस्मिन् खण्डे चत्वारिंशत् (40) अङ्कपरिमितः निबन्धात्मकप्रश्नः अस्ति। अधो निर्दिष्टविषयेषु एकमाश्रित्य प्रायशः (1000) सहस्रशब्दपरिमितम् उत्तरं देयम्।

(40X1= 40 अङ्काः)

26. ऐच्छिकः - I

वेदाङ्गानाम् उपयोगः।

अथवा

ब्राह्मणवाङ्मयः।

ऐच्छिकः - II

व्याकरणशास्त्रस्य क्रमविकासः।

अथवा

व्याकरणे शब्दशक्तिविचारः।

ऐच्छिकः - III

भारतीयदर्शनेषु आत्मतत्त्वम्।

अथवा

भारतीयदर्शनेषु कारणत्वविचारः।

ऐच्छिकः - IV

काव्ये व्यङ्ग्यार्थप्राधान्यम्।

अथवा

काव्ये औचित्यवादः

ऐच्छिकः - V

शिलालेखानामुपयोगः।

अथवा

लिपीनां प्रकारभेदाः।

FOR OFFICE USE ONLY							
Marks Obtained							
Question Number	Marks Obtained	Question Number	Marks Obtained	Question Number	Marks Obtained	Question Number	Marks Obtained
1		26		51		76	
2		27		52		77	
3		28		53		78	
4		29		54		79	
5		30		55		80	
6		31		56		81	
7		32		57		82	
8		33		58		83	
9		34		59		84	
10		35		60		85	
11		36		61		86	
12		37		62		87	
13		38		63		88	
14		39		64		89	
15		40		65		90	
16		41		66		91	
17		42		67		92	
18		43		68		93	
19		44		69		94	
20		45		70		95	
21		46		71		96	
22		47		72		97	
23		48		73		98	
24		49		74		99	
25		50		75		100	

Total Marks Obtained (in words) .....

(in figures) .....

Signature & Name of the Coordinator .....

(Evaluation) Date .....